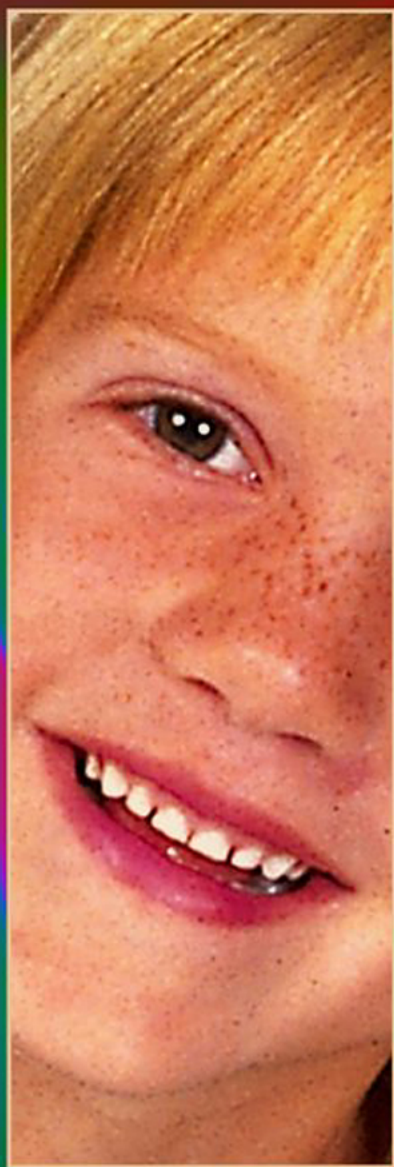

Barbara Broszkiewicz, Jerzy Jarek

Teatr szkolny
Głoski
sylaby
wyrazy

R
a
m
s

część 1

EUROPA
WYDAWNICTWO

Teatr szkolny

Część pierwsza

Głoski, sylaby, wyrazy

Barbara Broszkiewicz, Jerzy Jarek

Teatr szkolny

Część pierwsza

Głoski, sylaby, wyrazy

Dyrektor, redaktor naczelny
Wojciech Głuch

Redakcja
Małgorzata Grochocka

Korekta
Stanisława Trela

Projekt okładki
Michał Świerzawski

Opracowanie typograficzne
Leonard Szłapka

Skład i łamanie
Pracownia Składu Komputerowego TYPO-GRAF

Wydanie pierwsze
© 2003 by Wydawnictwo EUROPA

Wszystkie prawa zastrzeżone, szczególnie prawo do przedruku i tłumaczeń na inne języki. Żadna z części tej książki nie może być publikowana bez uprzedniej pisemnej zgody Wydawnictwa. Dotyczy to również sporządzania fotokopii, mikrofilmów oraz przenoszenia danych do systemów komputerowych.

ISBN 83-88962-50-7

Wydawnictwo EUROPA

50-011 Wrocław, ul. Kościuszki 35
tel. (071) 346 30 10, faks (071) 346 30 15
e-mail: europa@wydawnictwo-europa.pl www.wydawnictwo-europa.pl

Druk i oprawa
Mazowieckie Zakłady Graficzne

Spis treści

Od autorów	9
Kilka uwag o teatrze szkolnym	11
1. Teatr aktywny jako nieodzowny składnik wychowania	11
2. Co to jest teatr szkolny	12
3. Rewolucja w teatrze szkolnym	13
4. Tworzywo teatru szkolnego	15
5. Repertuar	16
6. Teatr szkolny – metoda pracy	16
Narządy mowy	21
Powstawanie głosu	21
Ćwiczenia narządów mowy	23
1. Ćwiczenia oddechu	23
2. Ćwiczenia warg	25
3. Ćwiczenia szczęki	27
4. Ćwiczenia podniebienia miękkiego	29
5. Ćwiczenia języka	30
6. Higiena głosu	35
Samogłoski	37
1. Samogłoski ustne	37
Ćwiczenia w wymowie samogłosek ustnych	37
Ćwiczenia wstępne.	37
Samogłoska <i>a</i>	42
Ćwiczenia w wymowie samogłoski <i>a</i>	42
Samogłoska <i>o</i>	43
Ćwiczenia w wymowie samogłoski <i>o</i>	44
Samogłoska <i>e</i>	45
Ćwiczenia w wymowie samogłoski <i>e</i>	45
Samogłoska <i>u</i>	46
Ćwiczenia w wymowie samogłoski <i>u</i>	46
Samogłoska <i>i</i>	47
Ćwiczenia w wymowie samogłoski <i>i</i>	48
Samogłoska <i>y</i>	48
Ćwiczenia w wymowie samogłoski <i>y</i>	49
Dwie samogłoski obok siebie	50
Jednakowe samogłoski	50
Różne samogłoski	51
Druga samogłoska przed <i>i</i>	52

Połączenia samogłoski z <i>u</i> niezgłoskotwórczym (<i>f</i>): <i>ał, eł, ła, to, te</i> . . .	52
Samogłoski sąsiadujące w wyrazach złożonych i po przedrostku	53
Inne grupy samogłoskowe	54
- <i>ii</i> na końcu wyrazu	54
Samogłoski łączące wyrazy	55
2. Samogłoski nosowe	56
Samogłoska <i>ą</i>	56
Samogłoska <i>ę</i>	57
Wymawianie samogłosek nosowych	57
Ćwiczenia w wymowie <i>ą</i> i <i>ę</i> na końcu wyrazu	58
Ćwiczenia w wymowie <i>ą</i> i <i>ę</i> przed spółgłoskami szczelinowymi	59
Ćwiczenia w wymowie <i>ą</i> i <i>ę</i> przed spółgłoskami zwartymi	60
Ćwiczenia w wymowie <i>ą</i> i <i>ę</i> przed spółgłoskami zwarto-szczelinowymi . .	61
Ćwiczenia w wymowie <i>ą</i> i <i>ę</i> przed spółgłoskami <i>l</i> i <i>ł</i>	62
Ćwiczenia w wymowie <i>a</i> nosowego w wyrazach obcego pochodzenia . .	62
Ćwiczenie w wymowie <i>i</i> nosowego w wyrazach obcego pochodzenia . .	63
Ćwiczenia eliminujące niewłaściwą wymowę	63
Spółgłoski	69
1. Spółgłoski <i>p–b</i>	69
Wymawianie sylab ze zbitkami spółgłosek	71
Wierszyk <i>p–b</i>	73
2. Spółgłoski <i>t–d</i>	74
Wymawianie sylab ze zbitkami spółgłosek	76
Wierszyk <i>t–d</i>	76
3. Spółgłoski <i>k–g</i>	79
Wymawianie sylab ze zbitkami spółgłosek	80
Wierszyk <i>k–g</i>	81
4. Spółgłoski <i>f–w</i>	81
Wierszyk <i>f–w</i>	84
5. Spółgłoski <i>s–z</i>	85
Wierszyk <i>s–z</i>	87
6. Spółgłoski <i>sz–ż</i>	87
Wierszyk <i>sz–ż</i>	91
7. Spółgłoski <i>ś–ź</i>	92
Wierszyk <i>ś–ź</i>	94
8. Spółgłoski <i>ch–h</i>	95
Wierszyk <i>ch–h</i>	97
9. Spółgłoski <i>c–dz</i>	97
Wierszyk <i>c–dz</i>	100
10. Spółgłoski <i>cz–dź</i>	100
Wymawianie zbitki spółgłoskowych	102
Wierszyk <i>cz–dź</i>	103
11. Spółgłoski <i>ć–dź</i>	104
Wierszyk <i>ć–dź</i>	106
12. Spółgłoska <i>m</i>	107

Wymawianie zbitek spółgłoskowych	109
Wierszyk <i>m</i>	111
13. Spółgłoska <i>n</i>	112
14. Spółgłoska <i>ń</i>	112
Ćwiczenia w wymowie spółgłosek <i>n-ń</i>	113
Zbitki <i>n-ń</i>	114
15. Spółgłoska <i>n</i> ze zmienionym miejscem artykulacji	116
Dziąsłowe <i>n</i>	116
Tylnojęzykowe <i>n</i> (<i>ŋ</i>)	117
Wierszyk <i>n-ń</i>	117
16. Spółgłoska <i>ł</i> , czyli <i>u</i> niezgłoskotwórcze	118
Wierszyk <i>ł</i>	123
17. Spółgłoska <i>l</i>	124
Zbitki <i>l</i>	125
Wierszyk <i>l</i>	127
18. Spółgłoska <i>r</i>	129
Wierszyk <i>r</i>	130
19. Spółgłoska <i>j</i>	131
Wierszyk <i>j</i>	132
20. Ćwiczenia w wymowie zbitki <i>szcz</i>	133
Wierszyk <i>szcz</i>	135

Ćwiczenia eliminujące uproszczoną wymowę w połączeniach międzywyrazowych 136

1. Zachowanie miejsca artykulacji	136
Połączenia <i>s + sz, z + ź</i>	136
Połączenia <i>c + cz, dz + dź</i>	136
Połączenia <i>s + ś, s + ź, z + ż</i>	136
Połączenia <i>c + ć, dz + ć, dz + dź</i>	136
Połączenia <i>sz + s, ź + s, ż + z</i>	136
Połączenia <i>cz + c, cz + dz</i>	137
Połączenia <i>sz + ś, sz + ź</i>	137
Połączenia <i>cz + ć, cz + dź</i>	137
Połączenia <i>ś + s, ź + z</i>	137
Połączenia <i>ć + c, dź + c</i>	137
Połączenia <i>ś + sz, ś + ź</i>	137
Połączenia <i>ć + cz, ć + dź, dź + dź</i>	137
2. Upodobnienia pod względem dźwięczności	137

Ćwiczenia w poprawnym wymawianiu upodobnień w zespołach spółgłoskowych 139

1. Zachowanie zębowej artykulacji głosek <i>t-d</i> w sąsiedztwie <i>sz-ź</i>	139
2. Zmiana artykulacji <i>t-d</i> w sąsiedztwie <i>sz-ź</i>	139
3. Zachowanie zębowej artykulacji głosek <i>s-z</i> w sąsiedztwie grup <i>tsz-dź</i>	140
4. Zachowanie zębowej artykulacji <i>s-z, c-dz</i> w sąsiedztwie głosek <i>cz-dź</i>	141

5. Zachowanie twardości głosek s-z w sąsiedztwie miękkich ś, ź, dź . . .	142
6. Zachowanie twardości przedrostków <i>bez-</i> , <i>roz-</i> w połączeniach z głoskami miękkimi ś, ź, ć, dź	142
7. Zachowanie twardości przyimków <i>z</i> , <i>przez</i> , <i>bez</i> przed spółgłoskami miękkimi	143
8. Utrata dźwięczności spółgłosek	143
9. Wymowa wyrazów zakończonych na <i>dłszy</i> , <i>wszy</i> , <i>wski</i> , <i>wstwo</i>	144
10. Zapobieganie tendencji do opuszczania środkowych głosek w zespołach spółgłoskowych	145
Tendencja do opuszczania głoski <i>d</i>	145
Tendencja do opuszczania głoski <i>l</i>	145
Tendencja do opuszczania głoski <i>ł</i>	146
Tendencja do opuszczania głoski <i>n</i>	146
Bibliografia	147
Spis schematów wymowy	149
Alfabetyczny spis ćwiczeń	150
Alfabetyczny spis utworów literackich	154

Od autorów

Opublikowany zarys stosowanej przez nas metody edukacji teatralnej pt. *Warsztaty edukacji teatralnej – teatr dziecięcy* (Wydawnictwo Europa, Wrocław 2001) spotkał się z tak żywym odzewem Czytelników, że postanowiliśmy dostarczyć pełniejszej wiedzy w tym zakresie, tym bardziej że na rynku wydawniczym nie ma nie tylko publikacji o teatrze szkolnym, lecz także podręcznika wymowy dla dzieci, a sprawy zasad akcentowania w języku polskim zajmują w podręcznikach i słownikach statystycznie jedną stronę tekstu (!).

Książka ta nie zajmuje się sprawami teatru szkolnego i wymowy teoretycznie, lecz opiera się w całości na naszych doświadczeniach i jest opisem tego, czym zajmujemy się praktycznie od prawie dwudziestu lat.

Wszystkie ćwiczenia i zabawy zostały zweryfikowane przez uczestniczące w nich dzieci, a teksty literackie poddane najbardziej bezlitosnej w świecie krytyce – opinii dzieci.

Wszystkie montaże poetyckie musiały wytrzymać rozgardiasz apeli szkolnych, a przedstawienia – złe spojrzenia pań sprzątaczek. Te, które to przetrwały, zamieszczamy w tej książce.

Nie chcielibyśmy nikomu narzucać jedynie słusznej metody edukacji – jest ich bowiem tyle, ilu instruktorów. Ale to, co przedstawiamy w tej publikacji, nie tylko zyskało uznanie dzieci, rodziców, widzów i dyrektorów w radiu i telewizji, lecz przede wszystkim – wiemy to w stu procentach – pomogło pełniej doświadczać radości bycia dzieckiem.

*Barbara Broszkiewicz
i Jerzy Jarek*

Kilka uwag o teatrze szkolnym

1. Teatr aktywny jako nieodzowny składnik wychowania

Dzięki rozwojowi komunikacji społecznej wzrasta edukacyjna rola sztuki, dając szczególnie pedagogice zupełnie nowe możliwości. Coraz częściej docenia się rolę wychowania, które uznaje sztukę za ważny czynnik kształtowania osobowości. Podkreśla się rosnące znaczenie kultury w procesie poprawy egzystencji zarówno pojedynczego człowieka, jak i poszczególnych grup oraz całych społeczeństw. Edukacja przez sztukę nie ogranicza się przy tym do biernego uczestnictwa, lecz staje się stałym składnikiem wychowania do strategii życia określonej przez tradycję, historię i kulturę – elementy, które młody człowiek poznaje w nowoczesnej szkole.

Zadania takiej edukacji można podzielić na dwie grupy. Zasadniczą grupę stanowią te, które uznają sztukę za wartość samą w sobie. Nas jednak interesują zadania traktujące sztukę jako środek, a nie cel wychowania.

Chociaż elementami systemu wychowania przez sztukę są plastyka, muzyka i literatura, to pedagodzy, estetycy czy socjologowie coraz częściej dostrzegają szczególną siłę teatru w działaniach edukacyjnych i wychowawczych.

Istotną cechą pozwalającą na szerokie zastosowanie teatru w edukacji jest koegzystencja słowa, działania zespołowego, mimiki, gestu, rytmu, plastyki, muzyki – elementów stwarzających podstawy do grupowych działań wychowawczych. Zakres oddziaływań teatru jest przy tym praktycznie nieograniczony. Kontakty wychowanka z różnymi rodzajami sztuki teatralnej sprawiają, że źródła poznania świata stają się bogatsze, rozwija się wyobraźnia i sfera uczuć, a odbiór sztuki teatru, traktowanej jako synteza wielu rodzajów twórczości, skłania do własnych twórczych kontynuacji procesów zapoczątkowanych przez autora, reżysera i aktorów.

Czynne obcowanie ze spektaklem teatralnym, bez podziału na twórcę i widza, przyczynia się według teoretyków tego zagadnienia¹ do:

- 1) Rozwoju zdolności postrzegania;
- 2) Poszerzania wiedzy o świecie i człowieku, zwłaszcza w sferze emocjonalnej i uczuciowej;
- 3) Przełamywania stereotypów myślenia;
- 4) Pogłębiania zakresu doświadczeń osobistych;
- 5) Wypracowania zasad i wzorców;

¹ B. Kaczyńska, *Estetyka i pedagogika*, [w:] *Studia o współczesnej estetyce polskiej*, red. S. Krzemień-Ojak, PWN, Warszawa 1977.

- 6) Rozwoju wrażliwości moralnej;
- 7) Wzmacniania patriotyzmu, więzi narodowej;
- 8) Poprawy relacji interpersonalnych;
- 9) Zwiększania umiejętności adaptacyjnych jednostki do społeczeństwa;
- 10) Nauki pracy w zespole;
- 11) Rozwoju kultury zachowań i obyczajów;
- 12) Poprawy komunikacji werbalnej i pozawerbalnej;
- 13) Wzrostu poczucia własnej wartości;
- 14) Rozwoju dyspozycji twórczych.

Rozwój osobowości dzieci i młodzieży przez bezpośredni kontakt z widowiskami teatralnymi jest możliwy wówczas, gdy edukacja teatralna nie opiera się wyłącznie na przeżyciach związanych z oglądaniem spektakli teatralnych, ale przede wszystkim na własnej twórczości scenicznej dziecka.

Edukacja teatralna rozumiana jako udział w tworzeniu spektaklu przygotowuje dziecko do pracy w grupie, uczy podziału ról i odpowiedzialności za ich wykonanie. Naturalnym odruchem jest współpraca, a świadomość dążenia do tego samego celu pomaga w rozwiązywaniu konfliktów. Wspólna realizacja zadania pozwala się poznać i zaakceptować, zwiększyć otwartość w komunikacji między wychowankami oraz między wychowankami a nauczycielem. Pozwala też tworzyć kod pozawerbalny, doskonale służący integracji. Przemysłane działania wychowawcy prowadzą do powstania więzi, zaufania i empatii.

Równie ważną funkcją edukacji teatralnej jest wreszcie zaspokajanie dziecięcej potrzeby sukcesu i utwierdzanie poczucia własnej wartości.

Trzeba na marginesie wspomnieć, że już w okresie Oświecenia to właśnie teatr szkolny był ważnym elementem oddziaływań dydaktycznych oraz wychowawczych szkół katolickich, różnowierczych i świeckich. W okresie zaborów teatr stał się nośnikiem wartości patriotycznych i ośrodkiem kształtującym świadomość narodową. Na przełomie XIX i XX wieku edukację teatralną wsparły koncepcje *nowego wychowania*, które stało się podstawą rozwoju wychowania kulturalnego oraz zwróciło uwagę na wychowawcze możliwości oddziaływania przez sztukę.

2. Co to jest teatr szkolny

Często teatr dziecięcy bywa mylony z teatrem dla dzieci. W praktyce bowiem teatr dla dzieci może być robiony przez dorosłych, a teatr dziecięcy może być wręcz nie dla dzieci, co już dawno stało się normą w filmie. Nie dziwi tam nikogo wykorzystywanie dzieci do opowiadania historii dla dorosłych, wpłatywanie ich w sprawy przerastające je w rzeczywistości realnej, nie mówiąc już o scenach, w których reżyser każe im palić papierosy, całować się czy bić. Jest to akceptowane i nikt nie wymaga od filmów z udziałem dzieci nie tylko dydaktyzmu czy zachowania podmiotowości dziecka, ale nierzadko nawet elementarnych zasad wychowania.